

K podmínce udělení souhlasu druhého manžela k právním úkonům týkajícím se majetku ve společném jmění manželů

Tento příspěvek je reakcí na článek JUDr. Luboše Chalupy, publikovaný dne 18. března 2008 na serveru www.epravo.cz pod názvem „Dispozice s majetkem ve společném jmění manželů“. Autor se v něm podle mého názoru dopouští řady nepřesností a dochází k mylným závěrům, na něž je poukázáno níže.

Luboš Chalupa na prvním místě dovozuje, že nově ustálená judikatura Nejvyššího soudu ČR (NS) týkající se absolutní neplatnosti dohody o převodu členských práv a povinností, uzavřené ve smyslu ustanovení § 230 obchodního zákoníku (ObchZ)[1] jen jedním z manželů jako společných členů bytového družstva,[2] naznačuje revizi výkladu ustanovení § 145 odst. 2 občanského zákoníku (ObčZ), upravujícího správu společného jmění manželů (SJM)[3] a to v tom směru, že by skutečnost, že stranou právního úkonu, pro který je zákonem předepsána písemná forma, nebyl též druhý manžel, měla mít za následek absolutní neplatnost takového právního úkonu.

Tento závěr ohledně směřování české judikatury nesdílím. Autor přehlíží, že v dané věci NS řeší zcela jinou právní otázku, než je správa SJM. Uvedené rozhodnutí NS pouze potvrzuje dřívější soudní rozhodovací praxi,[4] podle níž je pro platnost smlouvy o převodu členství v bytovém družstvu ve smyslu § 230 ObchZ nutné, aby členství bylo převedeno všemi společnými členy družstva, tedy všemi jeho nositeli. V opačném případě je smlouva o převodu členství absolutně neplatná pro rozpor se zákonem (§ 39 ObčZ ve spojení s § 230 ObchZ).

Z hlediska práv a povinností manželů je nezbytné poukázat na zásadní rozdíl mezi členstvím v bytovém družstvu a členstvím v jiných typech družstev a obchodních společnostech. Zatímco nabytí členství v bytovém družstvu jedním z manželů během manželství zakládá též účast druhého manžela v tomto družstvu a tento okamžik vzniká společné členství manželů v družstvu (§ 703 odst. 2 ObčZ), nabytí členských práv a povinností v jiném typu družstva, či nabytí podílu (včetně akcií) na obchodní společnosti účast druhého manžela na tomto družstvu či společnosti nezakládá (§ 143 odst. 2 ObčZ). Posledně zmíněné ustanovení se stalo zdrojem diskusí a protichůdných názorů právnické veřejnosti na to, zda podíl v obchodní společnosti tvoří předmět SJM či nikoli. NS tuto otázku vyřešil ve prospěch SJM, když z interpretace § 143 odst. 1 dovodil, že „*jestliže i jen jeden z manželů nabude za trvání manželství a z prostředků patřících do společného jmění manželů obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným, stává se tím získaný majetek (hodnota takového podílu) ze zákona součástí společného jmění manželů.*“[5] Nutno poukázat na to, že NS není v odůvodnění zmíněného rozhodnutí příliš konzistentní, když nejprve dovozuje, že předmětem SJM se stává majetková hodnota spjatá s obchodním podílem, a vzápětí uvádí, že předmětem SJM se stává samotný obchodní podíl. Uvedené rozhodnutí NS nelze proto přijmout bez výhrad, když NS se v něm zejména nedostatečně vypořádal se zákonným vymezením pojmu podílu, obsaženým v § 61 odst. 1 ObchZ. Pokud je totiž podíl zákonem definován jako účast

společníka ve společnosti a z ní plynoucí práva a povinnosti,[6] pak je závěr NS o tom, že (obchodní) podíl je součástí SJM, v logickém rozporu s ustanovením § 143 odst. 2 ObčZ výslovně stanovícím, že nabytím podílu ve společnosti jen jedním z manželů za trvání manželství účast druhého manžela nevzniká. Souhlasím proto s uvedenou judikaturou NS potud, že součástí SJM je majetková hodnota spjatá s podílem v obchodní společnosti, nikoli podíl samotný. Podíl v obchodní společnosti, představující účast v této společnosti a obsahující soubor vzájemně provázaných práv a povinností může být podle mého názoru vždy spjat toliko s osobou, která se k této účasti zavázala podpisem zakladatelského dokumentu příslušné společnosti (nebo následným přistoupením k němu). Pouze tato osoba je pak oprávněna k výkonu práv a povinností souvisejících s tímto podílem.

V každém případě, je-li majetková hodnota spojená s podílem součástí SJM, uplatní se při nakládání s touto hodnotou režim § 145 odst. 2 ObčZ. V případě převodu podílu v obchodní společnosti (představovaném u akciové společnosti cenným papírem – akcií), který ve většině případů nebude spadat pod obvyklou správu majetku náležejícího do SJM, bude tedy nutný souhlas obou manželů pod sankcí relativní neplatnosti.

Luboš Chalupa uvádí, že „*rozsah aplikace ustanovení § 145 odst. 2 obč. zákoníku vyplývá již ze samotného znění ustanovení § 145 odst. 1 obč. zákoníku.*“ Ustanovení se podle něj má týkat správy společného majetku toliko v rozsahu jeho užívání a udržování oběma manžely a nikoli již převodu vlastnického práva ve prospěch třetí osoby, který je samostatným a od správy majetku odlišným právním institutem. Přitom podle autora „*za obvyklou správu majetku náležejícího do společného jmění manželů ve smyslu ustanovení § 145 odst. 2 věta první obč. zákoníku lze z praktických důvodů považovat i právní dispozice s majetkem nižší hodnoty, kdy nejsou zásadně podstatným způsobem dotčena majetková práva opomenutého manžela,*“ přičemž „*za správu společné věci či práva nelze zásadně – v závislosti na jejich hodnotě – považovat převod vlastnictví na jinou osobu.*“ I tyto závěry jsou podle mého názoru neudržitelné, když nejsou podpořeny žádnými právně relevantními argumenty. Je zjevné, že argument „*praktických důvodů*“ je z právního hlediska zcela nepřijatelný. Kritérium hodnoty věci se pak uplatňuje pouze v rámci aplikace § 145 odst. 2 při rozlišování obvyklé správy a ostatních záležitostí. Konečně samotná hypotéza obou ustanovení je zcela rozdílná. Zatímco § 145 odst. 1 ObčZ normuje úpravu užívacích práv a povinností, § 145 odst. 2 ObčZ manželovi poskytuje určitou ochranu před právními úkony týkajícími se SJM a překračujícími jeho obvyklou správu, které vykonal druhý manžel bez jeho souhlasu, v důsledku čehož vzniká prvnímu z manželů právo dovolat se neplatnosti takových úkonů.[7] Přitom podle mého názoru je právní úkony ohledně věcí, práv či jiných majetkových hodnot spadajících do SJM, a to včetně právních úkonů dispozičních, zásadně oprávněn činit kterýkoli z manželů, neboť z povahy SJM (jakožto institutu navazujícího na institut bezpodílového spoluvlastnictví) vyplývá, že každý z manželů je majitelem každé součásti SJM.[8] Není tedy podle mého soudu důvodu odchylovat se od stanoviska, které v právní praxi zcela převládá, a které pod pojem správy zařazuje též dispoziční úkony s majetkem v SJM.

Ve svém článku dále Luboš Chalupa dospívá k závěru, že „*je-li sjednána či zákonem stanovena písemná forma pro právní úkon při dispozici s majetkem ve společném jmění manželů, je nutno udělit souhlas obou manželů k právnímu úkonu v písemné formě včetně jejich podpisů, jinak je právní úkon neplatný pro nedostatek formy*“. Podle autora je totiž souhlas manžela týkající se majetku ve společném jmění manželů ve smyslu ustanovení § 145 odst. 2 obč. zákoníku právním úkonem dle ustanovení § 34 obč. zákoníku, z čehož vyplývá i hmotně právní podmínka nutnosti zachování sjednané či zákonem stanovené formy právního úkonu i pro vlastní souhlas. Je možné přitakat závěru, že souhlas druhého z manželů ve smyslu § 145 odst. 2 ObčZ je jednostranným právním úkonem. Nelze však již souhlasit s tím,

že forma souhlasu musí odpovídat formě právního úkonu, k němuž je souhlas udělován. Závěr Luboše Chalupy je logicky nesprávný, když z první věty jeho tvrzení druhá věta nevyplývá. Tento závěr pak podle mého názoru nelze dovodit ze žádného ustanovení ObčZ. Právní úkon souhlasu a právní úkon, ke kterému souhlas směřuje, jsou právními úkony na sobě navzájem zcela nezávislémi. Uplatní se proto základní pravidlo neformálnosti právních úkonů obsažené v §35 odst. 1 ObčZ.[9] Lze doplnit, že možnost udělení souhlasu v jakékoli formě, a to před zamýšleným úkonem či po něm, dovozuje i stávající judikatura.[10]

Pokud Luboš Chalupa argumentuje ve prospěch nutnosti písemné formy souhlasu ústavním požadavkem „*právní jistoty jako nedílné součásti demokratického právního státu*“, není dle mého názoru bez vypořádání se s platnou zákonnou úpravou takovýto „*skok k ústavním*“ principům na místě. Je pravdou, že dovolání se neplatnosti právního úkonu v souladu s §40a ObčZ by mohlo negativně ovlivnit postavení třetích osob, jednajících v dobré víře v oprávnění manžela jako jejich smluvního partnera s předmětem smlouvy nakládat. V případě převodu obchodního podílu ve společnosti s ručením omezeným ochranu dobré víry nabyvatele obchodního podílu poskytuje § 29 odst. 1 ObčZ,[11] v případě převodu akcií pak § 20 zákona o cenných papírech (ZoCP).[12] Pokud by tato zákonná ochrana nebyla dostatečná či v případě, že by ze zákona nebylo možné obdobnou ochranu dovodit, přichází v úvahu odpovědnost manžela za případnou škodu způsobenou porušením jeho povinnosti vyžádat souhlas druhého manžela v souladu s § 145 odst. 2 ObčZ.[13] Obecně pak platí, že v případě všech dispozičních právních úkonů je žádoucí vyjasnit si se smluvním partnerem otázku, zda předmět dispozice netvoří součást SJM a v kladném případě zda byl udělen souhlas druhého manžela k uvažované dispozici.

Luboš Chalupa konečně uzavírá, že „*smlouva o převodu vlastnického práva nemovitosti či o převodu akcií (obchodního podílu) ve společném jmění manželů (BSM), pro kterou je ex lege stanovena písemná forma, musí být uzavřena (podepsána) oběma manžely jako nedílnými spoluvlastníky nemovitosti či akcií (obchodního podílu), jinak je absolutně neplatná ve smyslu § 39 občanského zákoníku.*“

Pokud jde o převod akcií, je nutné poukázat na to, že autor se ohledně zákonného požadavku písemné formy smlouvy o převodu akcií mylí. Akcie lze totiž převádět smlouvou uzavřenou ústně, případně konkludentně.[14] Písemná forma smlouvy, na základě které dochází k převodu akcií, (jakkoli lze tuto formu doporučit), není zákonem předepsána u akcií na majitele, ani u akcií na jméno. Zatímco u akcií na majitele nevznikají pochybnosti, u akcií na jméno je může vzbuzovat ustanovení § 19 ZoCP, podle kterého „*smlouva o převodu listinného cenného papíru na jméno musí mít písemnou formu.*“ Nicméně z ustanovení § 3 odst. 3 ZoCP[15] ve spojení s § 156 odst. 6 ObchZ[16] vyplývá, že akcie na jméno jsou považovány za cenné papíry na řad, a tedy se na ně a contrario § 19 ZoCP nevztahuje.[17]

S poukazem na výše uvedené argumenty se domnívám, že smlouvu o převodu obchodního podílu, resp. akcií, je oprávněn uzavřít pouze manžel, který je společníkem (akcionářem) dané společnosti, neboť právo disponovat s podílem má pouze osoba, která má na dané společnosti účast, již podíl představuje. Případné připojení podpisu druhého manžela je pouze osvědčením skutečnosti, že k dispozičnímu úkonu byl udělen souhlas ve smyslu § 145 odst. 2 ObčZ. Tento souhlas nicméně nemusí být udělen v písemné formě (byť lze tuto formu udělení souhlasu doporučit) a nemusí být součástí vlastního smluvního ujednání. Pokud tvoří majetková hodnota spojená s podílem (akcií) součást SJM, vzniká v důsledku neexistence tohoto souhlasu právo druhého manžela dovolat se neplatnosti daného právního úkonu podle ustanovení §40a ve spojení s § 145 odst. 2 ObčZ, přičemž právní účinky využití tohoto práva jsou omezeny zákonnými ustanoveními chránícími dobrou víru nabyvatele (zejm. § 29 odst. 1

ObchZ, § 20 ZoCP). Obdobné závěry platí i pro dispoziční právní úkony ohledně jiných předmětů, tvořících součást SJM (například též smlouvy o převodech nemovitostí) s tím, že v těchto případech je možné, aby byla daná smlouva uzavřena buď pouze jedním anebo oběma manžely, přičemž právní důsledky se budou v obou těchto případech lišit. Pojednání o této problematice by již přesáhlo rámec tohoto příspěvku.

Mgr. Jiří Vlastník, Ph.D.,
advokát v Advokátní kanceláři Vejmelka & Wunsch, s.r.o.

[Vejmelka & Wunsch s. r. o.](#)

Italská 27
120 00 Praha 2
Česká republika

Telefon: +420 222 25 30 50
Fax: +420 222 25 30 90
E-mail: prague@vejwun.cz

[1] Podle § 230 ObchZ „Převod práv a povinností spojených s členstvím v bytovém družstvu na základě dohody nepodléhá souhlasu orgánů družstva. Členská práva a povinnosti spojená s členstvím přecházejí na nabyvatele ve vztahu k družstvu předložením smlouvy o převodu členství příslušnému družstvu nebo pozdějším dnem uvedeným v této smlouvě. Tytéž účinky jako předložení smlouvy o převodu členství nastávají, jakmile příslušné družstvo obdrží písemné oznámení dosavadního člena o převodu členství a písemný souhlas nabyvatele členství.“

[2] Autor odkazuje zejména na rozsudek NS ze dne 30.11.2006 sp.zn. 26 Cdo 2220/2006.

[3] § 145 odst. 2 obč. zák. stanoví: „Obvyklou správu majetku náležejícího do společného jmění manželů může vykonávat každý z manželů. V ostatních záležitostech je třeba souhlasu obou manželů; jinak je právní úkon neplatný.“

[4] Viz např. rozsudek NS ze dne 19.11.2003 sp. zn. 26 Cdo 501/2003.

[5] Rozsudek NS ze dne 20.7.2004 sp. zn. 22 Cdo 700/2004.

[6] Obdobně podle § 114 odst. 1 ObchZ „obchodní podíl představuje účast společníka na společnosti (s ručením omezeným) a z této účasti plynoucí práva a povinnosti“.

[7] Právo dovolat se neplatnosti úkonu se promlčuje v obecné tříleté promlčecí lhůtě počítané ode dne učinění takového právního úkonu (§ 40a ve spojení s § 101 ObčZ).

[8] Viz např. Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek - R 42/72.

[9] Podle § 35 ObčZ „projev vůle může být učiněn jednáním nebo opomenutím; může se stát výslovně nebo jiným způsobem nevzbuzujícím pochybnosti o tom, co chtěl účastník projevit“.

[10] Viz rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 15.5.2008 sp. zn. 10 Co 1043/2007.

[11] § 29 ObchZ stanoví: „Proti tomu, kdo jedná v důvěře v zápis v obchodním rejstříku, nemůže ten, jehož se takový zápis týká, namítat, že tento zápis neodpovídá skutečnosti.“

[12] Podle § 20 ZoCP „Pokud zvláštní zákon nestanoví jinak, stává se ten, na koho je cenný papír převáděn, vlastníkem tohoto cenného papíru i tehdy, jestliže převodce neměl právo listinný cenný papír převést, ledaže věděl nebo musel vědět, že převodce toto právo v době převodu neměl. V pochybnostech se dobrá víra předpokládá.“

[13] Viz §§ 415, 420 ObčZ.

[14] Srov. § 35 odst. 1 ObčZ, § 156 odst.6, 7 ObchZ, § 13 odst.1 ZoCP ve spojení s §409 an. ObchZ)

[15] Podle § 3 odst. 3 ZoCP „Pokud právní předpis označuje cenný papír jako cenný papír na jméno a současně umožňuje jeho převod rubopisem, vztahují se na tento cenný papír ustanovení tohoto zákona upravující cenné papíry na řad.“

[16] §156 odst. 6 ObchZ zní: „Listinná akcie na jméno je převoditelná rubopisem a předáním.“

[17] Pokud jde o převod obchodního podílu, požadavek písemné formy vyplývá z § 115 odst. 3 ObchZ, v případě převodu nemovitosti z § 46 odst. 1 ObčZ.

© EPRAVO.CZ – Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Autor: Mgr. Jiří Vlastník, Ph.D. (Vejmelka & Wunsch)